
Розглядаються складові частини результативності процесу розвитку інтелектуальної культури студентів-економістів як об'єкти моделювання з точки зору дослідження відповідного понятійного та категорійного інструментарію.

Ключові слова: загальний, чистий та масштабний продукти процесу розвитку інтелектуальної культури студентів-економістів; ефективність та результативність цього процесу.

Рассматриваются составляющие части результативности процесса развития интеллектуальной культуры студентов-экономистов как объекты моделирования с точки зрения исследования соответствующего понятийного и категорийного инструментария.

Ключевые слова: общий, чистый и масштабный продукты процесса развития интеллектуальной культуры студентов-экономистов; эффективность и результативность этого процесса.

Components of resultancy of process of development of intellectual culture of students-economist as simulation objects in the aspect of study of proper conceptual and categorical instruments are considered.

Keywords: total, net and scale produce of process of development of intellectual culture of students-economist; effectiveness and resultancy thereof process.

УДК 378
ББК 74.58+74

Eugenia Iwona Laska
m. Rzeszow, Polska

NAUCZYCIEL CZASU PRZEMIAN SPOŁECZNO-KULTUROWYCH

*Umieć się skoncentrować na innych
znaczy przede wszystkim umieć słuchać.
Większość ludzi słucha innych, a nawet udziela im rad,
nie słuchając naprawdę.
(E. Fromm, O sztuce miłości)*

Uwagi wstępne. Jakość pracy nauczycieli oraz ich przygotowanie do pracy pedagogicznej, w znacznym stopniu wpływają na efekty uczniów w nauce¹. Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość społeczno - gospodarcza, rozwój technologiczny, przemiany kulturowe wymuszają od nauczycieli ustawicznego poszerzania wiedzy, doskonalenia umiejętności. O chwili refleksji nad własną pracą, stawianiu sobie pytania o to; czy dobrze robię?, jak można najlepiej to robić?, czy dobre jest to co robię? pisał już prawie wiek temu Jan Władysław Dawid².

Ukazując różnorodność działań pedagogicznych, za mało uwagi zwracamy na to, iż wymagania stawiane współcześnie dzieciom, młodzieży są bardziej złożone niż były kiedykolwiek w przeszłości. Nie doceniamy sprawności, z jaką współczesny człowiek musi radzić sobie z wyzwaniami ciągle zmieniającego się świata, w każdej przestrzeni życia. Nie doceniamy wysiłku i determinacji, z jakim młodzi ludzie szukają swego miejsca w nowych realiach postępującej globalizacji. Okres szybkich, dynamicznych, dogłębnych przemian dotyka szkolnictwo i edukację. Rozwój, o którym mowa nie przebiega bezproblemowo, towarzyszą mu nierzadko zawirowania i cierpienia. Nie wszyscy tak nauczyciele jak i uczniowie są w stanie podjąć wyzwanie i odnieść sukces. Nie wszyscy rodzice i wychowawcy potrafią wywiązywać się z zadań, przed którymi stoi współczesna szkoła. Obecną sytuację wychowawczą charakteryzuje nieznane dotąd występowanie zaburzeń zachowania dzieci i młodzieży, a co za tym idzie poważne trudności wychowawcze³.

Obecnie rosną wymagania dotyczące poziomu wiedzy uczniów. Szkoła współczesna dąży do jak najlepszego przygotowania uczniów do życia. Przejawem tego są różnego rodzaju

¹ T. Pilch, Fundusze unijne dla oświaty, doskonalenie nauczycieli. Warszawa 2009.

² J. W. Dawid, O duszy nauczycielstwa. «Ruch Pedagogiczny» 1912 nr. 3.

³ O. Speck, Być nauczycielem. Trudności wychowawcze w czasie zmian społeczno-kulturowych. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 14-15.

podejmowane działania, które odnoszą się do procesu kształcenia, nauczania, uczenia się, a dotyczą wprowadzania różnego rodzaju innowacji, wdrażanych przez nauczycieli. Starania te prowadzą do poszukiwań różnorodnych innowacyjnych form i metod pracy wychowawczo - dydaktycznej. W publikacjach odnoszących się do tego problemu czytamy «Współczesna sytuacja w polskiej oświacie i pracujących w niej nauczycieli nie jest wolna od ich troski o poprawę efektywności pracy dydaktycznej z młodzieżą szkolną. Wiele z nich eksperymentuje, wprowadza innowacje, stosuje nowe aktywizujące uczniów metody nauczania, wdraża do procesu kształcenia technologie informacyjną i jednocześnie doskonalą się zawodowo»¹.

Aby szkoła, klasa szkolna mogła być odbierana jako pewien porządek życiowy, życie szkolne i przebieg lekcji winny być w określonym stopniu wolne od zaburzeń i zakłóceń. Szkoła, klasa szkolna winna gwarantować minimum bezpieczeństwa i wdrażać dyscyplinę indywidualną (panowanie nad sobą) z jednej strony, z drugiej zaś -nauczyciel winien mieć dużą zdolność konstruktywnego sterowania procesami społecznymi. Potrzebna jest samodyscyplina (autonomia) dorosłego (wychowawcy), od niej zależy to, czy dziecko nauczy się panowania nad sobą. Uznanie dla bezstronności w codziennych kontaktach z innymi zakłada atmosferę wzajemnego szacunku, akceptacji i miłości, a tym samym emocjonalnego poczucia bezpieczeństwa².

Podjęty temat ma charakter praktyczny. Będzie próbą przedstawienia złożonych uwarunkowań funkcjonowania nauczyciela z uczniami w klasie szkolnej, a jednocześnie uwzględnia rodziców oraz inne osoby ze środowiska szkolnego, a także lokalnego. Z analizy mogą wynikać refleksje, inspiracje do myślenia, ewentualnie działania każdej osoby związanej z działalnością pedagogiczną w szkołach, niezależnie od miejsca i stopnia w systemie edukacji.

Nauczyciel – uczeń. W tej złożoności społecznej, gdzie dynamika zmian w każdej przestrzeni życia jest obserwowalna, można spojrzeć szerzej, wysunąć postulat, by szkoła i nauczyciele nie postrzegali postępu wyłącznie w nowych metodach dydaktycznych. Wiele czynników można wymienić, które mają znaczący wpływ na pracę uczniów, ich wyniki w nauce, ich umiejętności, motywację do nauki, ich postawy itp., które w codziennej, realnej pracy wychowawczo – dydaktycznej pozostają niedocenione, są pomijane lub uważane za mniej ważne.

Do takich czynników można zaliczyć klimat szkoły, klimat klasy. Od tego, jaki jest klimat szkoły, klasy, zależy w dużym stopniu to czy uczeń chodzi do szkoły z chęcią czy z nienawiścią, czy się z nią identyfikuje, czy używa określenia moja szkoła, moja klasa, nasza... itp.

Celem publikacji jest ukazanie znaczenia klimatu szkoły, klasy, czyli klimatu procesu nauczania. Koncentrowanie się szkół, nauczycieli na innowacjach dydaktycznych aspektów kształcenia nie stanowi wystarczających przesłanek do osiągnięcia celów wychowawczo - dydaktycznych. Codziennność wychowawcza pozostaje złożona i nie możliwe jest poddawanie pod dyskusję konkretnej sytuacji. Dlatego jednostkę obowiązuje pewne minimum reguł, niepodlegających dyskusji i konwencji. Przestrzeganie przez nią tych ustalonych i ogólnie akceptowanych norm staje się warunkiem przynależności do klasy. Bycie członkiem takiej wspólnoty wiąże się z koniecznością przestrzegania pewnych ustalonych norm i reguł. W wypadku ich naruszenia zostaną zastosowane środki przywracające porządek. Zadaniem wychowawcy czy nauczyciela jest troska o przestrzeganie takich reguł. Do wykonania tego zadania uprawnia go autorytet instytucji, czyli klasy, szkoły, np. nauczycielka zwraca się do dzieci m.in. «nikomu nie wolno wyrządzać krzywdy.

¹ Współczesne problemy pedeutologii i edukacji (red) E. Sałata, S. Osko, Radom 2007, s. 9.

² Za O. Speck... s. 209.

To znaczy także sobie. Inne: cokolwiek robisz, rób to najlepiej, jak potrafisz.» Hayden zaznacza, że ważne jest by mieć wobec dziecka oczekiwania i wymagania¹.

Rozwiązywanie konfliktów należy do wychowawczej codzienności. Przewycięzeniem pozostałych różnic jest zwykle zainteresowany każdy uczestnik takiej konfliktowej sytuacji. To dorosły winien wykazać się jak największym zrozumieniem i cierpliwością. Miłość i szacunek to niezbywalna podstawa życia społecznego. Nawet w różnicach potrafi znajdować to, co łączy. Dziecko z natury oczekuje zaufania, miłości i akceptacji.

Dzisiejsze «otwarte» wychowanie musi uwzględniać także fakt, występowania większych różnic między wychowawcami i wychowankami. Ważne współcześnie wydaje się podejście proponowane przez nauki antropologiczne: różnic i konfliktów, których nie można traktować jako zjawisk negatywnych, lecz jako przesłanki dalszego rozwoju i wyodrębniania się części systemu społecznego (rodziny), klasy szkolnej itd. Różnic nie da się uniknąć, są one wszystkim niezbędne.

Nauczyciel współczesnej i przyszłej szkoły nie może być tylko przekaznikiem wiedzy, wiadomości uczniom. Kierowane są do niego oczekiwania i postulaty by wspierał działania poznawcze uczniów, by stymulował uczniów w rozwoju poznawania świata i wyrażania świata, by uczył ich uczenia się, poznawania siebie i wyrażania siebie itp. Wprawdzie stanowi to część składową pracy pedagogicznej nauczyciela. Warunkiem sukcesów w działalności wychowawczo - dydaktycznej jest nie tylko opanowanie dydaktyki, ale też konieczność uświadomienia sobie takiego podejścia do uczniów, do klasy, które zapewni kształtowanie dobrych warunków, dobrego klimatu w klasie. Takie są oczekiwania wobec pedagogiki twórczo - humanistycznej².

Autentyczność nauczyciela,³ empatia wobec uczniów, szczerość, otwartość oraz akceptowanie każdego ucznia zarówno zdolnego, dobrego jak i też tego z problemami to cechy, które są podstawowym warunkiem tworzenia dobrego klimatu w klasie, w procesie nauczania, podstawą organizacji w pracy szkolnej⁴. A. Furman (na podstawie G. Ekralla) podaje, że dla takiego klimatu charakterystyczne jest:

- motywacyjna siła środowiska
- wolność, wspieranie pomysłów
- dynamiczność środowiska
- humor
- zabawa
- dyskusja
- zaufanie
- otwartość
- konflikty
- gotowość do ryzyka
- czas na opracowanie pomysłów⁵.

Wymagania te dotyczą nie tylko nauczycieli, ale też uczniów. Poza tym można zastanawiać się, czy uczeń ma pozytywną motywację do nauki?, czy szkoła i klasa to miejsce, w którym dobrze się czuje?, czy brane są pod uwagę indywidualne, intelektualne, psychiczne, emocjonalne cechy a

¹ O. Speck, *Być nauczycielem. Trudności wychowawcze w czasie zmian społeczno-kulturowych*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 207.

² A. Solak, *Z etosu nauczycielskiej asystencji* (w:) red. K. Franczak, S. Chrobak, *Salezjański Instytut Wychowania Chrześcijańskiego*, Warszawa 2006, s. 137-139.

³ Król R., *Nauczycielskie spojrzenie na szanse i zagrożenia realizacji zadań edukacyjnych w nowym ustroju szkolnym*, red. Karpińska A., (w:) *Edukacja „Głębszego poziomu” w dialogu i perspektywie*, Białystok 2005, *passim*.

⁴ R. Król, *Uwarunkowania pracy dydaktycznej – wychowawczej nauczycieli z podmiotem kształconym* (w:) red. Z. Andrzejak, L. Kacprzak, K. Pająk, *T II. Polski system edukacji po reformie 1999 roku. Stan, perspektywy, zagrożenia*, Poznań – Warszawa 2005, s. 234 - 238.

⁵ Za E. Pytlak, *Klimat szkoły, klimat klasy*. Wydawnictwo Żak, Warszawa 2007, s. 13.

również jego zdrowie?, czy koncentrujemy się przede wszystkim tylko na tym, by uczeń opanował treść materiału?

Nauczyciel nie tylko tworzy warunki do nauki, kontroluje i ocenia ich wiedzę, ale też interesuje się problemami, trudnościami, pomaga im, doradza, ukierunkowuje, inspiruje. Takie podejście do ucznia budzi poczucie własnej wartości, powoduje radość, satysfakcję ze swoich sukcesów.

Nauczyciel winien mieć świadomość, iż podobnie jak on oczekuje od uczniów, że będą spełniali szkolne obowiązki, zachowywali się odpowiedzialnie, również uczniowie oczekują od nauczyciela, że będzie empatyczny, kompetentny, przychylny w działaniu. Klimatu klasy nie tworzą wyłącznie uczniowie, ani też sami nauczyciele. Jest to działanie wspólne.

Wyniki badań potwierdzają, że od tego, jak uczeń czuje się w szkole, jaki jest jego stan emocjonalny, w dużym stopniu zależą jego wyniki w nauce. Dobry klimat klasy, szkoły pomaga wszystkim, którzy są związani z klasą, szkołą:

- uczniom, gdyż chętnie chodzą do «dobrej szkoły i klasy», czekają na lekcje ze swymi nauczycielami, na bycie z kolegami, na to, iż w szkole są ciekawe lekcje i zajęcia,
- nauczycielom, gdyż dobry klimat to podstawa dobrych stosunków międzyludzkich, miejsce do wdrożenia innowacji, tworzenia dobrych warunków do samorealizacji,
- administracji szkolnej, gdyż uczestniczą w procesach wychowania ich postawa ma wpływ na uczniów,
- rodzicom, są niezadowoleni z dobrej szkoły, klasy w sposób znaczący motywuje ich do współudziału w pracy szkoły, klasy.

Klimat klasy. Klimat szkoły, klasy w literaturze definiowany bywa w różnych aspektach i na jego określenie używane są różne terminy. Najczęściej klimat bywa określany takimi pojęciami jak np. atmosfera szkoły, klasy, duch klasy, kultura szkoły, warunki szkoły, środowisko szkoły.

Słownik Języka Polskiego pojęcie klimatu ujmując następująco. Klimat «charakterystyczny dla danego obszaru, zespół zjawisk i procesów atmosferycznych (...) określany na podstawie wyników wieloletnich obserwacji. (...) Zdrowy, niezdrowy klimat (...) przez «nastrój panujący w jakimś środowisku, otaczający jakieś osoby, miejsca, zjawiska itp. Nowy, sprzyjający klimat, tworzyć odpowiedni klimat dla kogoś, dla czegoś» (z gr.). Zmienił się klimat wokół czegoś¹.

Pojęcie rozumienia klimatu szkoły możemy określać z różnych punktów widzenia w zależności od przyjętych kryteriów. E. Eder wskazuje, iż pojęcia «klimat nauczania, szkoły, klasy zaczynają się dopiero zdomawiać w repertuarze terminów nauki o wychowaniu w środowiskach niemiecko – języcznych» (Seebauerowa R., 2005 s. 350)².

Czescy autorzy ujmują klimat szkoły następująco: «Klimat szkoły jest zmienną społeczno – psychologiczną, która wyraża jakość relacji interpersonalnych i procesów społecznych, które funkcjonują w danej szkole w sposób, w jaki są one oceniane «odbierane i przeżywane przez nauczycieli, uczniów, ewentualnie pracowników szkoły»³.

Według H. Grecmanowej⁴ pojęcie klimatu szkoły obejmuje ogólna jakość środowiska szkoły:

- ekologię szkoły (materialne i estetyczne aspekty szkoły);
- środowisko społeczne (wzajemne relacje między uczniami, nauczycielami, rodzicami, kierownictwem szkoły);
- system społeczny, wymiar społeczny odnoszący się do poziomu komunikacji i kooperacji między uczniami, nauczycielami, rodzicami;
- wymiar kulturowy i społeczny odnoszący się do wzorów, wartości, nowy system.

¹ Słownik Języka Polskiego, red. M. Szymczak, Warszawa 1982, s. 932.

² Za E. Pytlak, Klimat szkoły, klimat klasy., Wydawnictwo «Żak», Warszawa s. 18.

³ Za E. Pytlak, dz. cyt. s.19.

⁴ Za E. Pytlak, dz. cyt. s. 20.

«Klimat szkoły to czynnik psychosocjalny wpływający na jakość edukacji i wychowania w szkole, który dotyczy przede wszystkim wzajemnych relacji między nauczycielami i uczniami, między nauczycielami i kierownictwem szkoły, rodzicami uczniów i kierownictwem szkoły, a także między rodzicami uczniów i samymi uczniami. Dla jakości edukacji właściwym jest taki klimat szkoły, który wymaga bycia gotowym do niesienia pomocy, życzliwości i zmysłu bezpieczeństwa, a także wzajemnego szacunku i zaufania»¹.

Wielu badaczy zauważa, że «klasa szkolna zdaje się być jednym z trudniejszych obiektów badań w naukach społecznych, bo jak w soczewce skupia w sobie wpływy ogromnej liczby czynników – od właściwości osobowościowych nauczycieli i uczniów, po wpływ kultury społeczeństwa, w jakim szkoła egzystuje»². Mamy w kraju sporo własnych badań na temat zjawiska klasy szkolnej, stanowiących trwałą i cenny wkład w całokształt wiedzy podkreśla A. Janowski³. Gdziekolwiek w Polsce, tkwi przeświadczenie o małej wadze tego, co się dzieje w szkole, szczególnie w klasach niższych. A. Janowski⁴ pisze, iż pora skończyć z tym stereotypem.

Pojęcie klimat klasy nie ma jednoznacznej definicji. Spotykamy się, iż jest opisywany jako atmosfera klasy, suma wartości i norm, jako współpraca nauczyciela i uczniów itp. J. Prucha określa «Klimat klasy (...) jako długofalowe nastroje, uogólnione postawy i relacje, emocjonalne reakcje uczniów na wydarzenia w klasie (z oddziaływaniem pedagogicznym nauczyciela włącznie)»⁵.

K. Konarzewski wyraża pogląd, iż «Klimat klasy – to wszystkie reguły pracy i życia w klasie, które nauczyciel uczniom wszczepia i utrwała w dydaktycznych i wychowawczych sytuacjach»⁶.

We wspomnianych definicjach podkreślane są różne czynniki – nauczyciel, uczniowie, środowisko oraz wzajemne relacje i interakcje między nauczycielem a uczniami lub między uczniami nawzajem. Z analizy literatury oraz praktyki pedagogicznej nie można wyprowadzić jednoznacznego wniosku odnośnie czynników wpływających na klimat klasy. Część psychologów i pedagogów skłania się do uznania decydującej roli nauczyciela, inni przypisują taką rolę uczniom.

Opierając się na badaniach psychologicznych i pedagogicznych oraz praktyce pedagogicznej, skłaniam się do czynnika, jaki odgrywa nauczyciel. Bezsprzecznym jest fakt, że każda klasa ma specyficzne cechy, zależne m.in. od przekroju społecznego klasy, sposobu prowadzenia klasy przez wychowawcę. Decydującym czynnikiem jest nauczyciel, to on potrafi właściwie zorganizować pracę z klasą albo nie posiada tej umiejętności. W tym kontekście można wspomnieć, o wzajemnym oddziaływaniu ucznia i nauczyciela. Większa część nauczycieli ma z pozytywne relacje z uczniami, nauczycielami, rodzicami są i tacy, którzy są w konfliktach z uczniami, z klasą lub klasami czy rodzicami.

Nie można oddzielić klimatu klasy i klimatu nauczania. Klimat klasy ma wpływ na klimat nauczania i odwrotnie. Wielu nauczycieli używa przymiotników na określenie klasy np. dobra klasa, z przyjemnością idzie się do tej klasy, bezproblemowa klasa, klasa, w której się świetnie uczy itp. Na podstawie takich sformułowań można przyjąć, że panuje tu dobry klimat nauczania. Nauczyciel do takiej klasy wchodzi pozytywnie nastawiony, co ma odzwierciedlenie w dobrej organizacji pracy w trakcie procesu lekcyjnego. Są też i takie klasy, o których nauczyciele mówią: klasa trudna, problemami, zła klasa, idę tam z niechęcią, klasa, w której źle się uczy itp. Już te określenia sugerują, iż jest to odmienny klimat nauczania. Nauczyciel wchodzi do takiej klasy z

¹ B. Milerski, B. Śliwerski, 2000 s. 97., za E. Pytlak, dz. cyt. s. 19.

² A. Janowski, *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, WSiP, Warszawa 1989, s. 7.

³ A. Janowski, dz. cyt. s.10.

⁴ Tamże s.10.

⁵ Za E. Pytlak, dz. cyt. s. 29.

⁶ K. Konarzewski, *Sztuka nauczania*, PWN, Warszawa 2004, s. 147.

wyobrażeniem, iż trzeba być surowym, nauczyć porządku, wprowadzić ład, uspokoić ją, zdyscyplinować itp.

Z tymi określeniami można wymienić zjawisko towarzyszące w szkole, w klasie:

a) zła opinia na temat ucznia, wielu nauczycieli będzie tak odbierać, nie starając się obiektywnie go poznać.

b) dobrzy uczniowie są często chwaleni, pozytywnie motywowani, sukces rodzi sukces, natomiast słabsi są bezustannie krytykowani, nie otrzymują zachęty ani pochwały od nauczycieli czy rodziców.

c) status dobrego ucznia i status złego ucznia. Jeśli popełni błąd dobry uczeń, może usłyszeć, jak ci się to przydarzyło? Jeśli dotyczy to słabego, z niższym poziomem wiedzy, może usłyszeć, mnie to nie dziwi, to jest dla ciebie typowe, po tobie tego można było się spodziewać. Zły uczeń to taki, któremu jest źle w szkole i sam sobie nie potrafi pomóc.

Dzięki spojrzeniu byłych uczniów, nauczycieli i rodziców oraz charakterystyce klimatu w literaturze, za pozytywne cechy można uznać:

1. Pedagogiczno – dydaktyczny punkt widzenia

– zadowolenie uczniów z nauczania i jego procesu. Odpowiednio wyrażone opinie: jest dobrze, fajnie, miło, sympatycznie lub w szkole jest nudno, nie lubię, nienawidzę, tylko nas egzaminują itp.;

– obiektywność oceny – w istotny sposób wpływa na stan emocjonalny uczniów, ukazuje stosunek do szkoły, klasy, nauczyciela, kolegów;

– innowacyjność nauczania – uczniowie lubią innowacje, rozwiązywanie problemów, wycieczki, zwiedzanie (sprzyja to wychowaniu społecznemu);

– brak formalizmu w podejściu nauczycieli wobec uczniów – uczniowie i rodzice oceniają podejście nauczyciela, mówią nasz nauczyciel był bardzo ludzki, potrafił skonsolidować klasę, zawsze znalazł dla nas czas;

– poświęcanie uwagi nie tylko nauce, ale też wychowaniu uczniów;

– dobra szkoła, dobry nauczyciel winien poświęcać uwagę zadaniom wychowawczym¹.

Nauczyciele oceniają klimat z pedagogiczno – dydaktycznego spojrzenia. Jakie mają możliwości dalszego kształcenia, jaki jest poziom wzajemnej współpracy, jak kierownictwo szkoły dba o rozwój i popiera innowacje.

2. Organizacyjny punkt widzenia:

– dobra organizacja działalności, prowadzenie szkoły, kierowanie nią, wg nauczycieli ma pierwszoplanowe znaczenie;

– organizowanie w czasie pozalekcyjnym różnych przedsięwzięć przez szkołę;

– nieformalne relacje między pracownikami;

– organizacja współpracy z innymi szkołami;

– współudział z rodzicami.

Można jeszcze wymienić inne czynniki wpływające na klimat klasy, klimat nauczania, a to: metody komunikacji i nauczania. W klasie, w której nauczyciel prawidłowo komunikuje się z uczniami, udziela wyjaśnień, chętnie z nimi dyskutuje, obiektywnie ich ocenia itp. panuje przyjazny i życzliwy klimat. W takiej klasie respektują nauczyciela, respektują siebie wzajemnie. Taki klimat nazywamy wspierającym klimatem komunikacyjnym. Można też zaobserwować inne postępowanie, jeśli nauczyciel jest zamknięty, mało komunikatywny, uczniowie go nie słuchają, są zamknięci, nie wyrażają swoich emocji itp. Taki klimat możemy określić obronnym klimatem komunikacyjnym².

¹ E. Pytlak, dz. cyt., s. 33.

² E. Pytlak, dz. cyt. s. 34.

Ale nie jest bez znaczenia liczba uczniów w klasie. Przy większej liczbie możliwość komunikowania ze wszystkimi jest ograniczona. Lokalizacja miejsca ucznia w klasie. Badania naukowe informują o tzw. strefach akcyjnych, na których nauczyciel – w trakcie komunikacji z uczniem – koncentruje się częściej. Lokalizacja uczniów w klasie: lepsi uczniowie z reguły siedzą w pierwszych rzędach, gorsi w ostatnich rzędach, a uczniowie mierni po bokach klasy. Taki układ określa rodzaj komunikacji. Nauczyciel koncentruje się na tych, którzy siedzą bliżej.

Badania O. Obsta¹, informują, że zmiana miejsca ucznia w klasie może w znaczący sposób wpłynąć, a nawet zmienić jego pracę i wyniki. Przez zmianę miejsca może się zmienić na lepsze lub gorsze udział ucznia w procesie nauczania. Wyróżnianie niektórych uczniów – wielu nauczycieli koncentruje się na pewnych uczniach, częściej ich aktywizują, dają im większą przestrzeń do samorealizacji. Część uczniów takiej przestrzeni nie ma. W rezultacie w klasie powstaje grupa aktywna uczniów i grupa pasywna w komunikacji. Można przyjąć, że niektórzy uczniowie mogą stać się biernymi dzięki nauczycielowi.

Ukierunkowanie klasy. Dotyczy to ewentualnego pierwszeństwa.

a) Klasa ukierunkowana na wyniki. Nauczyciel dokonuje podziału uczniów na tych, których jego przedmiot interesuje i na tych, którzy nie osiągają określonych wyników. Zdarzyć się może, iż nauczyciel użyje ironii i nieadekwatnej krytyki wobec tych uczniów, co jest niewątpliwie naganne.

b) Klasa ukierunkowana na współpracę. Nauczyciel dba, by w takiej klasie uczniowie czuli się naturalnie, byli oceniani obiektywnie, podejmowali próbę samooceny itp. Stwarza warunki do emocjonalnego przeżywania wydarzeń w klasie, zależy mu na rozwoju każdego ucznia. Zwraca uwagę na społeczne relacje między uczniami i reguluje je. Akceptuje uczniów z ich pozytywnymi, ale też problematycznymi cechami, szuka dla nich dróg pomocy, wsparcia i rozwiązania.

c) Klasa ukierunkowana na porządek. Uczeń ma słuchać i respektować to, czego się od niego wymaga. Można to określić, iż w takiej klasie «zagubiono ucznia».

Uwagi końcowe. Klimat klasy często wyobrażamy sobie jako szkolną oczywistość, jako pewien stan, który uczniowie tworzą wspólnie z nauczycielem. Można przyjąć, że na powstawanie klimatu klasy, szkoły wpływają:

1. Jasność postawionych celów – uczniowie winni mieć jasno określone to, czego oczekuje się od nich, co jest wymagane.

2. Wymagania – stawiane wobec uczniów, zarówno w sferze dydaktycznej jak też wychowawczej.

3. Standardy, – które są wyrażeniem wymagań. Prowadzić to może do zwiększenia starań i wysiłków.

4. Uczciwość – uczniowie doceniają, jeśli traktuje się ich odpowiedzialnie i uczciwie.

5. Współudział – uczniowie doceniają i czują się doceniani jeśli mogą aktywnie brać udział w procesie oceniania, doboru metod kształcenia, wychowania.

6. Wsparcie – uczniowie muszą odczuwać, że ich działania są przez nauczycieli dostrzegane, doceniane oraz wspierane.

7. Bezpieczeństwo – sytuacja, w której uczeń czuje się dobrze, bezpiecznie wpływa motywująco, inspirująco.

8. Środowisko – uczeń spędza w szkole znaczną część dnia, środowisko to powinno być dla niego przyjazne.

Dobrego klimatu w klasie, przyjaznego, życzliwego uczniowi i nauczycielowi nie można wytworzyć przez nakazy. Na jego powstanie, utrzymanie wpływa szereg czynników. Jednym ze

¹ Za E. Pytlak, dz. cyt., 36.

znaczących jest refleksyjna praca nauczyciela, nauczycieli oraz dyrektora szkoły. Przebiega to w przestrzeni klasy w określonym procesie.

O konieczności chwili refleksji nad własną pracą, o szukaniu odpowiedzi zarówno na pytanie o to czy dobrze robię? Jak można to najlepiej robić? Jak i czy dobre jest to, co robię? Pisał już prawie wiek temu Władysław Dawid i słowa te nie straciły nic na swej aktualności¹.

Bibliografia:

1. Batiuk A., Długosz P., Gardziel T., Lęki i nadzieje młodego pokolenia (w:) *Pedagog – jednej czy wielu dróg?* cz. 2, *Pedagog w praktyce i na rozdrożu*, pod red. Klim – Klimaszewskiej A., Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce 2005.
2. Dawid J. W., O duszy nauczycielstwa. «Ruch Pedagogiczny» 1912 nr.3.
3. Janowski A., *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, WSiP, Warszawa 1989.
4. Konarzewski K., *Sztuka nauczania*, PWN, Warszawa 2004.
5. Król R., *Uwarunkowania pracy dydaktyczno – wychowawczej nauczycieli z podmiotem kształconym* (w:) red. Andrzejak Z., Kacprzak L., Pajak K., T II. *Polski system edukacji po reformie 1999 roku. Stan, perspektywy, zagrożenia*, Poznań – Warszawa 2005.
6. Król R., *Nauczycielskie spojrzenie na szanse i zagrożenia realizacji zadań edukacyjnych w nowym ustroju szkolnym*, red. Karpińska A., (w:) *Edukacja «Głębszego poziomu» w dialogu i perspektywie*, Białystok 2005.
7. Lesiak-Laska E., *Przygotowanie absolwentów wyższych szkół pedagogicznych do pracy wychowawczej z młodzieżą w szkole*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów 1979.
8. Laska E. I., *Współdziałanie nauczyciela z rodzicami w sytuacji dwupodmiotowej*, (w:) *Współczesne przemiany w edukacji wczesnoszkolnej*, red. Jakowicka M., WSP Zielona Góra 1995.
9. Laska E. I., *O potrzebie dialogu w edukacji*, (w:) *Pedagog jednej czy wielu dróg?* cz. 1, *Pedagog w teorii*, pod red. Zacharuk T., Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2005.
10. Laska E. I., *Samokształcenie nauczycieli klas młodszych na tle przemian społeczno – kulturowych* (w:) *problemy dokształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli*, Instytut Technologii Eksploatacji. Państwowy Instytut Badawczy, Politechnika Radomska im. K. Pułaskiego, Uniwersytet Warszawski, Radom 2009.
11. Pilch T., *Fundusze unijne dla oświaty, doskonalenie nauczycieli*, Warszawa 2009.
12. Pytlak E., *Klimat szkoły, klimat klasy*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 2007.
13. Szymczak M. (red) *Słownik Języka Polskiego*, Warszawa 1982.
14. Speck O., *Być nauczycielem. Trudności wychowawcze w czasie zmian społeczno-kulturowych*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
15. Sałata E., Osko S. (red) *Współczesne problemy pedagogologii i edukacji*, Radom 2007.
16. Solak A., *Z etosu nauczycielskiej asystencji* (w:) red. Franczak K., Chrobak S., Salezjański Instytut Wychowania Chrześcijańskiego, Warszawa 2006.
17. Szmyd K., *Nauczyciel wobec kryzysu wartości społecznych i wychowawczych*, (w:) Laska E. I., red. *Nauczyciel między tradycją a współczesnością*, Rzeszów 2007.
18. Szymańska M., *Adaptacja społeczno – zawodowa młodego nauczyciela*, (w:) Sałata E., *Problemy dokształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli*, Instytut Technologii Eksploatacji. Państwowy Instytut Badawczy, Politechnika Radomska im. K. Pułaskiego, Uniwersytet Warszawski, Radom 2009.

The main argument made a statement that resolving conflicts is one of the educational reality. Overcome the remaining differences are usually interested in each participant of such a conflict situation. This adult must demonstrate the greatest understanding and patience. Love and respect is non-transferable basis for social life. Even though differences can be that which connects. The child naturally expects trust, love and acceptance.

Keywords: - teacher, students, the environment and the relations and interactions between teacher

У статті розглянуто конфлікт як проблему освітньої реальності, розкрито особливості врегулювання конфлікту, подолання суперечностей, у яких зацікавлені всі учасники конфліктної ситуації. Основну роль відведено вчителю, який повинен виявити найбільше розуміння і терпіння у цьому процесі, адже любов і повага не передаються, а виховуються у процесі навчальної, виховної і життєвої діяльності.

Ключові слова: - вчителі, студенти, навколишнє середовище, стосунки, конфлікт.

¹ J.W. Dawid, O duszy nauczycielstwa, «Ruch Pedagogiczny» 1912, nr. 3.